

प

पः पञ्चमवर्गस्य प्रथमोवर्गः सप्तमवर्गेषु एकविंशतितमः । तस्योच्चारणस्थानभेदः । तस्योच्चारणे आश्वत्थरप्रयत्नः श्रोत्रेण सह जिह्वाग्रस्य स्पर्शः । बाह्याः प्रयत्नाः विचारश्चासौघोषाः अल्पप्राणश्च । अस्मिन् परे विसर्गस्य स्थाने उपाध्मानीयः वर्णाभिधाने अस्य वाचकशब्दात्कृता यथा “पः सुरप्रियता तीक्ष्णा लोहितः पञ्चमो रमा । सुधा-
कला निधिः श्रेष्ठः कालरात्रिः सुरारिह । तपनः पालनः पाता देवदेवो निरञ्जनः । सावित्री पातिनी पानं वीरतन्त्रो भर्तृहरः । दक्षपाशश्च सेनानीर्मरीचः धवनः शनिः । उड्डीगं जयिनी कुम्भोऽनलरेखा च भोहकः । मूलं द्वितीयमिन्द्राणी लोलाक्षी मनकात्मकः” तदधीशदेवताध्यानं यथा “त्रिचितवसनं देवीं द्विभुजां पद्मजेष्ठयाम् । रक्तचन्दनलिमार्ङ्गीं पद्ममालाविभूषिताम् । मणिरत्नादिकेयूरहारभूषितविग्रहाम् । चतुर्वर्गप्रदां नित्यां नित्यानन्दमयीं पराम् । एवं ध्यात्वा पकारं तु तन्मन्त्रं दशधा जपेत्” अस्य स्वरूपं यथा “अतः परं प्रयत्नामि पकाराक्षरमव्ययम् । चतुर्वर्गप्रदं वर्षं श-
शब्दसप्तमम् । पञ्चदेवस्य वर्षं स्वयं परमकुण्डली । पञ्चप्राणस्य वर्षं त्रिशक्तिरहितं तथा । त्रिगुणावस्थितं वर्षमात्मनोऽदितत्त्वसंयुतम् । महामोक्षप्रदं वर्षं हृदि भावय पार्वति !” इति कामधेनुतन्त्रे ५ पटले । अस्य मातृकान्यासे दक्षपाशे न्यास्यता । काव्यादौ अस्य प्रथमप्रयोगे सुखं फलम् । “सुखभयमरणकेशदुःखं पवनेः” इ० टी० । पवर्गस्थानां पञ्चानां वर्णानां क्रमेण फलपञ्चकोक्तेः । [एकाक्षरकोपः ।
प ५० पत-पा-वा ड । १पवने २पवने ३पवने ४पातने चरिते पकार ५० प+स्वरूपे कार । पवणं [व्यमरः ।
पक्ष ५० पक्षति पक्ष-क्षिप् कण-अच् कर्म । शशराजये पक्षपौड ५० (पाखौड) इति प्रसिद्धे हज्रभेदे राजनि० । पक्ष्ति लि० पक्ष-हन् । १पाककर्त्तरि २कर्मो ५० अस्मिन् २२५० पक्षि स्त्री पक्ष-भावे क्तिन् । १पाके २गौरवे मेदि० ३परि-
णामे च । [कावे जायमाने शूले रोगभेदे राजनि० । पक्षिशूल न० दक्षो व्यक्षपरिणामे शूलम् । अन्नादिपाक-
पक्ष न० पक्ष-त । नार्हपत्ये गृहस्थधर्मे उज्ज्वलदक्षः । पक्षिम लि० पक्ष-क्षि ततो-मप् । पाकनिर्दक्षे पक्ष्य ५० पक्ष-बा० यल् । १राजभेदे क० ८ २११० भा० भावे

यल् २पाके च । ततोऽन्यथे इति पक्षिन् । पाक-
युक्ते क० ६१२०११ भा० ।

पक्ष लि० पक्ष-क्ष तस्य वः । १परिणते २दृष्टे श्विनाशोन्मुखे
४कृतपाके च व्यमरः । भावे क्त ५पाके न०

पक्षकृत् ५० पक्षं करोति क-किप् इत० । निम्बवृक्षे श-
ब्दच० २पाककर्त्तरि लि० ।

पक्षरस ५० पक्षः अक्षगुहादेः रसः । मद्ये शब्दरत्ना० ।

पक्षवारि न० पक्षान्नादेर्वारि । काञ्जिके (आमानि) शब्दच० ।

पक्षश पुंस्त्री पुक्ष्य-पृथो० । अन्यजातिभेदे हला० ।

पक्षशस्योपमान्ति ५० पक्षशस्योपमा यत् तादृशी चक्ष-
तिरस्य । राजकदम्बे नैवष्टु प्र० ।

पक्षातीसार ५० सुश्रुतोक्ते आमातिसारमिदं पक्षप्रकारे
अतिसारभेदे अतिसारशब्दे १०६८ दृश्यम् ।

पक्षाधान न० पक्षस्य पाकस्यापानम् इत० । नाभेरधोभा-
गस्य पाकाशये सुश्रुतः पक्षाशयोऽप्यत्र “पक्षाशयस्त-
धोनाभेरुर्ध्वमाशयः स्थितः” वैद्यकम् ।

पक्षाक्ष न० कर्म । १कृतपाके अक्षे “आमं गृह्यस्य पक्षाक्षं
पक्षश्चिदुच्यते” अतिपरिभाषिते गृह्यस्य २आ-
माक्षे च । [क्षत् त ।

पक्ष परिपक्षे अद० चु० उभ० सक० सेट् । पक्षयति ते अपप-

पक्ष परिपक्षे चु० उभ० सक० सेट् अयं आदिष्य पर०
पक्षति पक्षयति ते अपपक्षत् त अपपक्षीत्

पक्ष ५० पक्ष-अच् । १शुक्लकण्ठप्रतिपदादिपञ्चदशत्यन्तपञ्च-
दशतिथ्यात्मके काले २खगानां पतन्त्रे (पाका) शशरस्य
पुङ्खस्ये पक्षे । केशात् परः समूहार्थे पक्षप्रत्ययान्तः ।
४केशसमूहार्थे यथा केशपक्ष इत्यादि ५पाशे ६गृहे
न्यायोक्ते ७सन्दिग्धवाध्यवति पदार्थे, पक्षताशब्दे
दृश्यम् यथा पर्वतो वङ्गिमान् । दविरोधे दृष्ट्याये
१०त्रले ११सख्यौ १२चुक्तीरन्त्रे १३राजकुञ्जरे १४खगे
१५वल्गवे १७समूहे १८पिच्छे १९देहाङ्गे च व्यमरमे-
दिन्यौ । २०विहगे २१शुद्धे शब्दरत्ना० २२वर्गे २३देहे
२४देहाङ्गभेदे वादिप्रतिपादित्यां दर्शितविप्रतिपत्तौ
२५कोटिभेदे च ।

पक्षक ५० पक्ष इव कायति कै-क । १पाशद्वारे (खिडकी)
व्यमरः । २पाशमात्रे मेदि० । ३सहाये शब्दर० ।

पक्षग्रहण न० भावप्राधान्यं इत० । साहाय्यपक्षणे ।

पक्षचर ५० पक्षे शुक्लादौ चरति चर-ठ । १चन्द्रे २पृथक्
चरे शगजे च मेदि० ।